

CARTIER POPULAR

Colecție aniversară

În 2015 apar 20 de titluri alese și făcute cu drag în tiraje limitate, numerotate, la preț unic. În semn de respect față de cititorul Cartier.

1

Oameni iluștri ai Greciei antice după Plutarh

2

Oameni iluștri ai Romei antice după Plutarh

3

Divina comedie de Dante

4

Roșu și negru de Stendhal

5

Contele de Monte-Cristo (Partea I) de Alexandre Dumas

6

Contele de Monte-Cristo (Partea a II-a) de Alexandre Dumas

7

Visuri de iarnă și alte povestiri de Francis Scott Fitzgerald

8

Ion de Liviu Rebreanu

9

Pădurea spânzuraților de Liviu Rebreanu

10

Zeul absent. Literatură și inițiere la Mircea Eliade de Marius Lazurca

11

Frunze de dor de Ion Druță

12

Clopotnița de Ion Druță

13

Singur în fața dragostei de Aureliu Busuioc

14

Pactizând cu diavolul de Aureliu Busuioc

15

Portret de grup. O antologie de Eugen Lungu

16

Portret de grup după 20 de ani. O antologie de Eugen Lungu

17

Poezia generației '80 de Nicolae Leahu

18

Cuvinte și tăceri de Vsevolod Ciornei

19

Arme grăitoare de Emilian Galaicu-Păun

20

După 20 de ani de Alexandre Dumas

CARTIER

Editura Cartier, SRL, str. București, nr. 68, Chișinău, MD2012.
Tel./fax: 022 20 34 91, tel.: 022 24 01 95. E-mail: cartier@cartier.md
Editura Codex 2000, SRL, Strada Toamnei, nr. 24, sectorul 2, București.
Tel./fax: (021) 210 80 51. E-mail: romania@cartier.md
www.cartier.md

*Cărțile CARTIER pot fi procurate în toate librăriile bune din România și Republica Moldova.
Cartier eBooks pot fi procurate pe eBooks, Barnes & Noble, elefant.ro și www.cartier.md*

LIBRĂRIILE CARTIER

Librăria din Centru, bd. Ștefan cel Mare, nr. 126, Chișinău. Tel./fax: 022 21 42 03.

E-mail: librariadincentru@cartier.md

Librăria din Hol, str. București, nr. 68, Chișinău. Tel.: 022 24 10 00.

E-mail: librariadinhol@cartier.md

Comenzi CARTEA PRIN POȘTĂ

CODEX 2000, Str. Toamnei, nr. 24, sectorul 2, 020712 București, România

Tel./fax: (021) 210 80 51

E-mail: romania@cartier.md

www.cartier.md

Taxele poștale sunt suportate de editură.

Plata se face prin ramburs, la primirea coletului.

Colecția *Cartier Popular* este coordonată de Gheorghe Erizanu

Editor: Gheorghe Erizanu

Ediție îngrijită de Liliana Lupașcu și Dorin Onofrei după o adaptare de Gheorghe Chiriță

Lector: Dorin Onofrei

Coperta seriei: Vitalie Coroban

Coperta: Vitalie Coroban

Design/tehnoredactare: Victoria Dumitrașcu

Prepress: Editura Cartier

Tipărită la Combinatul Poligrafic

După Plutarh

OAMENI ILUȘTRI AI GRECIEI ANTICE

Ediția a III-a, ianuarie 2016

© 2016, 2004, 1997, Editura Cartier. Toate drepturile rezervate.

Cărțile Cartier sunt disponibile în limita stocului și a bunului de difuzare.

Descrierea CIP a Camerei Naționale a Cărții

Oameni iluștri ai Greciei antice / după Plutarh; – Ed. a 3-a. – Chișinău:

Cartier, 2016 (Combinatul Poligrafic). – 284 p. – (Colecția „Cartier Popular” /

coord. de Gheorghe Erizanu, ISBN 978-9975-79-891-4).

ISBN 978-9975-79-930-0.

94(38)

P 72

CARTIER POPULAR

După PLUTARH

Oameni iluștri ai Greciei antice

Ediția a III-a

CARTIER 20
Din 1995, în toate librăriile bune

LICURG (Lykurgos)

(sec. X-IX î.Hr.)

Legiutor spartan mitic. Conform tradiției, oracolul din Delfi i-a dictat Constituția Spartei, pe care a lăsat-o concetățenilor săi. Se pare că această legendă era destinată să confere prestigiu legilor cutumiare din acea epocă.

Nici una din povestirile despre marele legislator spartan Licurg nu poate fi socotită pe deplin veridică. Privitor la originea, activitatea politică și moartea sa există mai multe informații contradictorii. Cele mai multe controverse sunt legate însă de perioada în care a trăit el. Mai mulți savanți antici considerau că Licurg a trăit în epoca instituirii Jocurilor Olimpice și că a luat chiar parte la elaborarea regulilor de desfășurare a acestor competiții grecești.

Cu puțin înainte de domnia lui Licurg, în Sparta au început tulburări sociale. Poporul era nemulțumit de guvernanții

săi: oamenii bogați îi asupreau pe cei săraci, din care cauză, deseori, se produceau ciocniri de stradă. În timpul uneia din aceste ciocniri a fost ucis tatăl lui Licurg, care încercase să-i despartă pe cei ce se încăieraseră. El era regele Spartei și, conform obiceiului, pe tron fu înscăunat fiul său mai mare – Polydectes, fratele lui Licurg. Întrucât și Polydectes încetă curând din viață, fără a lăsa urmași, Licurg deveni unicul moștenitor al tronului. Dar, îndată după întronare, Licurg află că regina, soția fratelui său decedat, așteaptă un copil. Atunci Licurg declară: dacă copilul fratelui său va fi băiat, îi va ceda scaunul domnesc, iar el însuși, până va crește copilul, va cârmui statul în calitate de tutore.

Văduva fratelui răposat era îndrăgostită de Licurg și dorea ca el să-i devină soț. Ea presupunea că lui Licurg îi va fi foarte greu să renunțe la titlul de rege, râvnit de atâția oameni, în stare să comită în acest scop orice crime. De aceea, regina i-a făgăduit lui Licurg că, dacă se va căsători cu ea, dânsa va ucide copilul. Deci nimeni, în afară de Licurg, nu va putea să pretindă la tronul Spartei. Dar Licurg nu voia să ajungă la putere în mod necinstit. El s-a ferit să răspundă îndată printr-un refuz la propunerea reginei, temându-se ca ea, înnebunită de dragoste, să nu-șiucidă copilul.

Licurg îi spuse reginei că, având puterea regală, el va fi în stare să înlăture copilul din calea fericirii lor. Convingând-o astfel pe regină, care nu bănuia înșelăciunea, să nu întreprindă nimic fără știrea lui, Licurg trimise la ea câțiva oameni devotați, pentru ca, îndată după naștere, să răpească pruncul și să i-l aducă lui.

Regina născu un moștenitor. Când băiețelul fu adus la Licurg, spre marea uimire a rudelor reginei, care-i cunoșteau

planurile, el puse pruncul pe tron, spunând: „Iată, spartani, acesta-i regele vostru! Să-i dăm numele de Charilaos și să ne cârmuiască spre bucuria poporului”.

În scurta sa domnie, Licurg reuși să câștige simpatia și respectul concetățenilor săi. Oamenii îi dădeau ascultare nu numai pentru că era conducătorul statului, ci și pentru că era un om înțelept, cu simțul dreptății. Licurg însă avea nu numai prieteni, ci și adversari. Îl urau în special rudele și oamenii din anturajul reginei respinse de el. Ei se străduiau prin toate mijloacele să-l clevească, răspândind zvonuri cum că tutorele regelui tinde să acapareze tronul.

Licurg începu să aibă temeri că, dacă i se va întâmpla ceva tânărului rege, el va fi considerat vinovat de nenorocire. Ca să evite calomniile și bănuielile, Licurg hotărî să părăsească patria și să nu se întoarcă până când soția lui Charilaos nu va naște un moștenitor. Atunci, chiar și în cazul morții lui Charilaos, Licurg nu va fi nevoit să moștenească tronul și nimeni nu-l va putea bănui de asasinarea regelui. Pornind în călătorie, Licurg vizitează insula Creta. El studiază cu atenție organizarea de stat a Cretei pentru ca, după ce se va întoarce în patrie, să poată propune concetățenilor săi cele mai reușite legi din această insulă.

Din Creta, Licurg a pornit în larg spre coastele Asiei Mici. El voia să compare simplitatea și sobrietatea vieții cretanilor cu luxul și moliciunea grecilor din Asia Mică, tot astfel cum un medic compară un organism bolnav cu unul sănătos pentru a vedea în ce constă boala.

În Asia, Licurg a aflat despre existența poemelor lui Homer. Aceste opere i-au plăcut foarte mult. El le-a transcris, pentru a le face cunoscute concetățenilor săi. În Grecia circulau deja

pe vremea aceea, din gură în gură, fragmente din *Iliada* și *Odiseea*, dar Licurg a fost, după cum se povestește, primul dintre grecii europeni care le-au cunoscut în întregime. El considera că regulile de conduită și de morală cuprinse în poeme vor fi de folos pentru compatrioții săi.

Între timp, spartanilor le părea rău că Licurg plecase, propunându-i în repetate rânduri să se întoarcă la baștină. Ei spuneau că regele trebuie nu doar să se deosebească de supușii săi prin titlul pe care îl poartă, ci trebuie să mai aibă și destulă autoritate pentru a domni și a-i influența pe concetățenii săi.

Licurg credea însă că, prin mici reforme, este imposibilă refacerea orânduirii din Sparta, că, de fapt, trebuiau schimbate radical toate rânduielile în stat. El nu era sigur că cetățenii care îl chemau să se întoarcă acasă îi vor oferi posibilitatea să realizeze reformele radicale necesare și, de aceea, înainte de a se reîntoarce în Sparta, el hotărî să afle părerea oracolului din Delfi.

Pitia îl întâmpină pe Licurg, când acesta intră în templu, cu următoarele cuvinte:

*Te văd, Licurg, venit în templul meu bogat,
Favorit al lui Zeus și al tuturor marilor zei de pe Olimp.
Cum să-ți zic, nu știu; deși semenii a om,
Îți voi zice totuși mai degrabă nemuritorule decât muritor.*

Când însă Licurg o rugă să-i spună care sunt cele mai bune legi, Pitia îi răspunse că nici un stat nu va avea legi mai bune decât ale lui. Această precizare îl încurajă pe Licurg. El luă hotărârea să se întoarcă în Sparta, unde în vremea aceea domnea nepotul său, Charilaos, lipsit de voință, iar treburile statului se aflau într-o totală dezordine.

În primul rând, Licurg împărtăși prietenilor planurile sale, apoi atrase de partea lui mulți alți cetățeni. Când i se păru că sosise momentul și că numărul adeptilor săi e destul de mare, Licurg, împreună cu treizeci de prieteni înarmați din cele mai de vază familii, ocupă piața orașului, pentru a putea înăbuși o eventuală rezistență. Crezând că complotul este îndreptat împotriva sa, Charilaos fugi și se ascunse în templul Atenei. Convingându-se însă că nu are de ce să se teamă, Charilaos ieși din ascunzătoare și începu să ia parte la reforme împreună cu ceilalți aristocrați.

După legile lui Licurg, cel mai important organ al statului devine *gerusia*, sfatul bătrânilor (*gerontes*), constituit din treizeci de oameni. Gerusia soluționa litigiile și putea da indicații până și regilor, căci, din timpurile cele mai vechi, în fruntea Spartei stăteau doi regi. Ei se trăgeau din două ginți – Agiazii și Eurypontizii – ce se dușmăneau în permanență. Astfel, în același timp cu Charilaos, din ginta Eurypontizilor, la Sparta domnea Archilaos, din familia Agiazilor. Amândoi regii se urau: fiecare din ei tindea spre o guvernare arbitrară, neîngrădită de nici o lege, guvernare care în Grecia se numea despoție. Această dușmănie însă slăbea statul. Profitând de acest lucru, conducătorii poporului simplu – *demosul* – năzuiră să răstoarne puterea aristocrației și să instaureze puterea poporului – democrația.

Acum, conform legii lui Licurg, regii își păstrau vechea lor însemnătate numai pe timp de război: în campanii, ei dispuneau, ca și mai înainte, de viața și moartea cetățenilor. În timp de pace însă regii spartani făceau parte din gerusie ca membri de rând. Ceilalți 28 de membri ai gerusiei erau aleși pe viață, de către popor, dintre bătrânii care aveau cel puțin șaiszeci de ani.

Se fixau alegeri ori de câte ori se întâmpla să înceteze din viață vreun geronte. Astfel, numărul total al membrilor gerusiei – 30 de persoane –, inclusiv regii, rămânea neschimbat. Acest număr, după părerea anticilor, era determinat de faptul că anume 30 de aristocrați au ieșit cândva împreună cu Licurg în piață pentru a obține reforme. Acești aristocrați au fost primii membri ai gerusiei. Componenta gerusiei era mereu reînnoită, dar, în cursul întregii istorii a Spartei, sfatul bătrânilor și-a păstrat caracterul aristocratic. Deși, după lege, orice spartan care a atins vârsta de 60 de ani putea deveni geronte, în gerusia erau, de obicei, aleși bătrâni dintr-un număr redus de familii foarte influente.

Pentru ca regii, geronții și poporul să nu se certe pentru putere, Licurg a întocmit o lege privind împărțirea puterii, denumită mai târziu *Marea Rhetra*; se considera că fusese inspirată legiuitorului de către însuși zeul Apollo.

Iată conținutul unei Rhetre: „Poporul trebuie împărțit în *phylai* și *obai*, din gerusie să facă parte împreună cu regii 30 de persoane, iar poporul să se adune din când în când pe malul râului Eurotas. Acolo poporului i se propun hotărâri, pe care el le poate aproba sau respinge. Puterea și forța supremă să fie ale poporului”.

Aristocrații erau nemulțumiți de această lege, care oferea poporului dreptul final de a rezolva toate chestiunile. Curând după moartea lui Licurg, s-a adăugat la Rhetra următoarea anexă: „Dacă poporul va lua o hotărâre greșită, geronții și regii o pot respinge și dizolva apoi Adunarea Poporului”. Pentru a convinge poporul să accepte această anexă la Rhetra, care reducea la zero puterea supremă a poporului, aristocrații au spus că e o poruncă a zeului Apollo, comunicată de oracolul din Delfi:

În adunări, puterea supremă să fie transmisă regilor egali cu zeii.

Căci scumpă le e Sparta, minunat oraș!

Sfatul geronților să fie deci pe al doilea loc. În adunări poporul trebuie să răspundă „da” sau „nu”!

Probabil că, de atunci, s-a stabilit definitiv tradiția ținerii adunărilor populare în Sparta. Piața în care aveau loc adunările nu era împodobită: nu se vedeau aici nici porticuri – galerii, ca oamenii să se poată adăposti de arșița soarelui, nici statui, nici clădiri ai căror pereți să fi fost împodobiți cu sculpturi. Spartanii se temeau ca nu cumva confortul și frumusețea locului să stimuleze elocvența oratorilor, ceea ce ar fi făcut ca adunările să țină prea mult. În piața deschisă, unde nu exista nicio apărare împotriva vânturilor, unde nu puteai nici măcar să te așezi, adunările se terminau repede. Lua cuvântul un rege sau un geronte. Poporul aproba sau respingea prin strigăte propunerea făcută. Nu se permitea nimănui, cu excepția regilor și geronților, să-și exprime părerea, dar și cuvântările cărmuitorilor erau, de obicei, scurte.

O asemenea administrare a treburilor statului oferea aristocraților posibilitatea să rezolve, aproape fără niciun control din partea cuiva, toate chestiunile guvernării. Poporul nu voia însă să tolereze nedreptățile și, la 130 de ani după guvernarea lui Licurg, când în Sparta era rege Theopompos, a fost instituită funcția de efor. Dar unii scriitori antici afirmă că această funcție exista încă pe timpul lui Licurg, eforii, inițial, fiind, pur și simplu, niște preoți-prezicători, care nu jucau niciun rol în conducerea statului. De pe timpul lui Theopompos, fiecare din cele cinci regiuni ale Laconiei alegea regulat câte un efor, aceștia devenind conducători ai statului.

În lipsa regilor, ei judecau și pedepseau cetățenii. Principala lor îndatorire era să supravegheze activitatea persoanelor oficiale și îndeplinirea legilor spartane de către toți cetățenii. În caz de încălcare, ei îi puteau supune pedepsei până și pe regi. Soția regelui Theopompos îi reproșa că le dăduse eforilor prea multă putere. Ea spunea că va transmite copiilor mai puțină putere decât moștenise el însuși de la tatăl său. Regele însă i-a răspuns astfel: „Fie și mai puțină putere, în schimb, mai trainică”.

Într-adevăr, controlul asupra puterii regilor îi silea să țină mai mult seama de părerea poporului, să aibă grijă ca modul lor de viață să nu stârnească mânia poporului. Nu este exclus că, anume din această cauză, puterea regală să se fi păstrat mai mult timp în Laconia decât la popoarele din regiunea Peloponesului, vecine cu Sparta.

Cea mai importantă și mai îndrăzneată dintre transformările lui Licurg a fost reîmpărțirea pământului. Pe vremea aceea, toată bogăția era concentrată în mâinile unui mic număr de oameni, iar săracii care își pierduseră pământul amenințau să se răscoale și să nimicească puterea bogaților. Atunci, Licurg îi convinge pe concetățenii săi să renunțe, în folosul statului, la stăpânirea pământului, în așa fel încât nimeni să nu mai poată vinde sau cumpăra pământ. Apoi, tot pământul a fost împărțit în loturi egale și fiecare familie spartană a obținut un lot. Prin aceasta, Licurg încerca să desființeze sărăcia și bogăția, dorind ca toți cetățenii să trăiască în condiții egale. Fiecare lot de pământ putea să asigure familiei făină de orz, ulei și vin, ceea ce, după părerea lui Licurg, era destul pentru un om ca să-și mențină sănătatea și să nu-i lipsească strictul necesar.

Pentru a desființa definitiv orice inegalitate, Licurg voia să reîmpartă nu numai pământul, ci și bunurile mobile. El

înțelegea însă că oamenii bogați nu vor fi niciodată de acord cu aceasta și hotărî atunci să-i înșele pe cei lacomi de avere. În acest scop, el îi convinse să recunoască legile prin care bogăția devenea o povară. Astfel, mulți erau bucuroși să renunțe la proprietatea lor.

În primul rând, el interzise folosirea monedei de aur și a celei de argint și dădu ordin să circule numai bani de fier. Pentru a face ca fierul din care se confecționau bani noi să fie absolut inutil, Licurg porunci ca acesta să fie încins și cufundat în oțet. Metalul își pierdea astfel duritatea și devenea absolut impropriu pentru a produce ceva din el. Acești bani erau atât de masivi și de grei, dar valorau atât de puțin, încât, pentru a putea ține acasă câteva sute de oboli, oamenii trebuiau să construiască o magazie mare și să care în ea banii cu căruța.

Datorită noii monede, în Sparta au încetat crimele: cine se mai încumeta să fure, să ia mită sau să jefuiască odată ce nimeni nu mai putea să-și ascundă prada?

După aceea, Licurg interzise în Sparta toate meșteșugurile nefolositoare. De altfel, chiar dacă Licurg nu i-ar fi izgonit pe meseriași, ei ar fi dispărut de la sine, deoarece lucrurile lor nu puteau fi vândute. Banii de fier nu circulau în alte state: cu acești bani nu se putea cumpăra nimic și meșteșugarii veniți din alte părți râdeau când cineva le oferea plata în bani de fier. Astfel, în Sparta a dispărut și luxul, iar bogații nu mai aveau acum niciun fel de avantaje în comparație cu săracii, întrucât nu puteau să-și pună în valoare bogăția.

A treia reformă efectuată de Licurg, de asemenea în scopul anulării tendinței de înavuțire a cetățenilor, a fost instituirea *syssitiilor*. Syssitiile (care în Sparta se mai numeau *pheiditii*) erau mese colective ale spartanilor liberi. Dar syssitia nu era, pur și simplu, o masă comună, ci o adevărată tovărășie din

15-20 de persoane, care se numeau syssiti și făceau, de obicei, serviciul în una și aceeași subunitate militară, fiind legați între ei printr-o strânsă prietenie. Pentru ca toți membrii syssitiei să devină buni prieteni și să fie gata să moară unul pentru altul, fiecare nou intrat în syssitie era supus unei probe. În timpul prânzului, novicele era adus în cort, unde stăteau la masă syssitii, și un sclav, purtând o cupă pe cap, trecea de la unul la altul. Syssitul pe lângă care trecea sclavul frământa un cocoloș de pâine și îl arunca în cupa de pe capul acestuia. Nimeni însă nu putea să observe dacă vreunul dintre cei ce aruncau cocoloșul îl turtea ușor cu degetele. Un cocoloș turtit însemna că cineva dintre cei prezenți este împotriva novicei și asta era suficient ca cererea acestuia să fie respinsă.

Nu se admitea ca măcar doi oameni din syssitie să se dușmănească între ei. Faptul putea provoca dezbinare în tovărășie, cu urmări imprevizibile în cazul în care syssitii ar fi în situația de a se bate cot la cot pe câmpul de luptă. Fiecare syssit era dator să aducă lunar la masa colectivă o baniță de orz (pentru fiecare zi reveneau aproape două kilograme), puțină brânză, fructe și câteva cupe de vin. Afară de aceasta, toți cei care aduceau jertfe zeilor trimiteau syssitiei cea mai bună parte din animalul ucis. Vânătorii ofereau și ei o parte din vânatul lor.

Cine întârzia din pricina aducerii de jertfe sau zăbovea la vânat putea să stea la masă acasă, ceilalți însă erau datori să se prezinte la timp. Spartanilor le era interzis să vină sătui la syssitie. Toți urmăreau cu strictețe ca nimeni să nu-și lase porția nemâncată. Altfel era un semn că syssitul s-a săturat undeva în altă parte, adică socotea că masa colectivă nu e destul de bună pentru el. Un astfel de spartan era amendat, ba chiar putea să fie exclus din syssitie.

Mâncarea favorită a syssiților era ciorba neagră, gătită din linte și sânge de bou. Mai cu seamă o mâncau cu poftă bătrânii, care renunțau chiar la carne de dragul ei, cedând tinerilor porția lor.

Unul dintre regii străini, dorind să guste ciorba neagră, și-a cumpărat special pentru aceasta un bucătar spartan. Bucătarul i-a gătit mâncarea, dar regele, gustând-o, a început să scuipe.

— Ce mi-ai gătit? țipă regele. E cu neputință să mănânci fiertura aceasta!

— Măria Ta, îi răspunse bucătarul, înainte de a mânca ciorbă neagră, trebuie să faci o baie în Eurotas.

Exercițiile fizice grele și hrana sărăcăcioasă făceau să pară gustoase bucatele pe care ceilalți greci le considerau necomestibile.

La syssitii veneau adeseori și copiii. Se considera că le este de folos să asculte discuțiile și să preia experiența adulților. În plus, tinerii erau deprinși să ia în derâdere neajunsurile, fără a-i jigni pe cei în vârstă. Când tinerii pășeau pentru prima dată pragul cortului unde luau masa spartanii, cel mai mare dintre syssiți spunea: „Dincolo de această ușă nu trebuie să iasă niciun cuvânt rostit aici”.

Tinerii erau obișnuiți cu gândul că a te supăra pentru o glumă e o prostie și o rușine pentru un spartan. Existau totuși oameni care nu puteau suferi glumele. Era destul ca un spartan să spună că-l supără râsul ca glumețul să tacă imediat.

Introducând mesele colective obligatorii, Licurg i-a lipsit pe oamenii din Sparta de posibilitatea de a se ghiftui cu mâncăruri gustoase, adică de una dintre principalele plăceri pe care le oferea bogăția. Anume introducerea syssitiilor

i-a ridicat mai mult decât orice împotriva lui Licurg pe cei înavuțiți. Ei erau într-atât de rău porniți împotriva legislatorului, încât, într-o bună zi, l-au bătut cu bâtele și i-au scos un ochi. Poporul s-a ridicat însă în apărarea lui Licurg și i-a pedepsit pe cei bogați. Obiceiul de a lua masa în comun s-a păstrat apoi în Sparta în decurs de multe secole.

În afară de legea syssitiilor, Licurg a mai emis o serie de legi împotriva luxului. De pildă, el le-a interzis spartanilor de a folosi unelte de dulgherie complicate și le-a cerut să-și înalțe casele numai cu ajutorul toporului și al fierăstrăului. Licurg își dădea seama că într-o casă construită în acest mod nu poate pătrunde luxul. Pentru pereții de bârne nu se potrivesc covoarele de purpură, cupele de aur sau paturile cu picioare de argint.

Una dintre legile lui Licurg interzicea de a se purta mult timp război cu unul și același inamic. Licurg socotea că nu trebuie oferită dușmanilor posibilitatea de a-și antrena fără întrerupere oștirile: aceasta ar putea face ca spiritul războinic al vecinilor să nu fie inferior celui al spartanilor.

Legile lui Licurg nu erau legi scrise. După părerea sa, tot ce este important și necesar pentru fericirea statului trebuie să devină un obicei și un mod firesc de viață al cetățenilor din fragedă copilărie. Iată de ce toate grijile sale, în calitate de legiuitor, erau concentrate asupra educației copiilor.

Licurg considera că grija față de copii trebuie să înceapă cu grija față de mamele lor. Femeia trebuie să fie sănătoasă și binedispusă. Numai atunci copiii ei vor fi voinici și viguroși. După legile lui Licurg, fetele trebuiau să alerge, să lupte, să arunce discul și lancea. Ca și băieții, ele trebuiau să asiste la serbări, să participe la jocurile populare și să cânte în cor.

În cântecele lor, fetele îi proslăveau pe cei voinici și curajoși, trezind în sufletele îitinerilor dorința fierbinte de a se distinge. La unele serbări și competiții, fetele veneau fără veșminte. În goliciumea lor nu era ceva necuviincios. Acest obicei le obliga doar să aibă grijă de corpul lor, fără a le lipsi de simțul pudorii.

Femeile din Sparta participau la întreceri, unde puteau să-și manifeste curajul și să devină renumite. Iată ce a răspuns regina spartană Gorgo unei străine la reproșul acesteia că femeile spartane îi domină pe bărbații lor: „Noi suntem acelea care-i naștem pe bărbați”.

A rămâne neînsurat era în Sparta o rușine. Din ordinul autorităților, celibatarii trebuiau să facă iarna înconjurul pieței în pielea goală și să intoneze un cântec în care se spunea că sunt pedepsiți pentru nesocotirea obiceiurilor. Tinerii nu purtau celibatarilor același respect ca oamenilor în vârstă. Se povestește că un comandant neînsurat a intrat odată într-un cort și un tânăr care se afla acolo nu s-a ridicat în picioare să-l salute. La observația ce i s-a făcut, tânărul a răspuns: „Nu sunt obligat să iau poziția de drepți în fața ta, căci nu ai un fiu care să se ridice mai târziu în picioare în fața mea”. Și acest răspuns a fost considerat just.

În Sparta, tatăl nu avea dreptul să decidă soarta copilului său. Îndată după nașterea unui băiat, tatăl acestuia îl aducea la un loc stabilit dinainte, unde țineau sfat bătrânii. Examinând cu atenție pruncul, bătrânii, dacă îl găseau sănătos și voinic, îi permiteau părintelui să-l crească, repartizând nou-născutului un lot de pământ. Dacă însă copilul se dovedea a fi slab, bătrânii porunceau să fie aruncat într-o prăpastie, socotind că pentru el însuși e mai bine să moară și că pentru stat va fi mai de folos dacă printre cetățenii lui nu se vor găsi oameni slabi și bolnavi.

